

36 143 **Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2022 (Tweede incidentele suppletoire begroting)**

36 144 **Wijziging van de begrotingsstaat van het Defensiematerieelbegrotingsfonds (K) voor het jaar 2022 (Tweede incidentele suppletoire begroting)**

Nr. 5 **Lijst van vragen en antwoorden**
Vastgesteld 5 juli 2022

De vaste commissie voor Defensie heeft een aantal vragen voorgelegd aan de minister van Defensie over de brief van 24 juni 2022 inzake de Tweede incidentele suppletoire begrotingen Defensie: versnelling aanschaf militair materieel F-35 en MQ-9 (Kamerstukken 36 143 en 36 144, nr. 3).

De minister heeft deze vragen beantwoord bij brief van 30 juni 2022. Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
De Roon

Adjunct-griffier van de commissie,
Mittendorff

1. Hoe groot is het bedrag dat in de tweede suppletoire begroting is gereserveerd voor aanschaf van de F-35?

2. Hoe groot is het bedrag dat in de tweede suppletoire begroting is gereserveerd voor aanschaf van de MQ-9?

De commercieel-vertrouwelijke bijlage bij de Kamerbrief 'Versnelling investeringsprojecten F-35 en MQ-9' van 24 juni jl. (Kamerstukken 36 143 en 36 144, nr. 3) bevat de kostenramingen van zowel de zes F-35 als de vier MQ-9 vliegtuigen.

3. Betreft het een nieuwe ontwikkeling dat een buitenlandse fabrikant bepaalt wanneer Nederland geld moet uitgeven om militair materiaal aan te schaffen? Zo nee, sinds wanneer gaat dit op deze manier? Waarom is de Kamer hier niet van op de hoogte?

5. Acht u het niet oneigenlijk dat de overheid zich onder druk laat zetten om zo snel mogelijk aankopen te doen onder een bepaalde tijdsdruk?

6. Is deze tijdsdruk bevorderlijk voor de doelmatige besteding van de schaarse overheidsmiddelen die ter beschikking staan? Zo ja, waarom is dat zo?

Nee. Buitenlandse fabrikanten bepalen niet het moment waarop Nederland (juridische) verplichtingen aangaat voor materieelinvesteringen. Overigens bestelt Nederland de F-35 en MQ-9 vliegtuigen bij de Amerikaanse overheid en niet rechtstreeks bij de fabrikanten.

De uitbreiding van F-35 en MQ-9 zijn aangekondigd in de Defensienota 2022 (DN2022) (Kamerstuk 36 124, nr. 1). Deze maatregelen zijn bestemd om Nederland sterker, Europa veiliger en de NAVO en EU krachtiger te maken. Uit operationele en doelmatigheidsoverwegingen is het voor Nederland van belang op zeer korte termijn over te gaan tot verwerving van zes extra F-35 toestellen en vier extra onbemande verkenningsvliegtuigen MQ-9 toestellen.

Om die reden heb ik een tweede incidentele suppletoire begroting (Kamerstuk 36 143 en 36 144) ingediend, die op 24 juni jl. met uw Kamer is gedeeld, zodat ik de verplichtingen voor de verwerving van de zes F-35 en vier MQ-9 toestellen kan aangaan, in lijn met de motie van het lid Sjoerdsma c.s. (Kamerstuk 36 045, nr. 4) van 28 februari 2022. Hiermee wordt o.a. voorkomen dat de verwerving van deze systemen vertraging oploopt.

4. Hoe verhoudt het zich tot het budgetrecht dat Defensie reeds richting het Joint Program Office (JPO) aangeeft gebruik te willen maken van nieuw materiaal, alvorens er een parlementaire behandeling heeft plaatsgevonden? Bent u ervan op de hoogte dat in het Verantwoordingsdebat van 9 juni 2022 de Kamer juist heeft uitgesproken dat er zo min mogelijk gebruik gemaakt moet worden van de uitzondering van artikel 2.27 Comptabiliteitswet?

Het kabinet realiseert zich dat het indienen van deze tweede incidentele suppletoire begroting ongebruikelijk is en is hier na zorgvuldige overweging toe overgegaan. Defensie neemt geen

onomkeerbare stappen voordat de Tweede en Eerste Kamer de tweede incidentele suppletoire begroting hebben behandeld en daarmee hun budgetrecht hebben kunnen uitoefenen. Wij hechten eraan met uw Kamer hierover van gedachten te kunnen wisselen.

De staatssecretaris en ik zijn ons bewust dat de Kamer zich heeft uitgesproken dat er zo min mogelijk gebruik gemaakt moet worden van de uitzondering van artikel 2.27 Comptabiliteitswet. In dit geval doe ik, anders dan bij de eerste incidentele suppletoire begroting, ook geen beroep op artikel 2.27 CW maar heb ik uw Kamer in overweging gegeven om de besluitvorming over deze tweede incidentele suppletoire begrotingen nog voor het zomerreces af te ronden teneinde de versnelling van deze materieelprojecten mogelijk te maken.

Daarnaast heeft uw kamer met de motie van het Kamerlid Valstar c.s. (Kamerstuk 35 925 X nr. 70) van 10 mei jl., het kabinet verzocht zo snel mogelijk nieuw materiaal aan te schaffen en onderhoudsachterstanden weg te werken. Ik onderschrijf dat en geef daar hiermee ook uitvoering aan.

7. Kunt u ervoor zorgdragen dat de Algemene Rekenkamer de doelmatigheid alsmede de doeltreffendheid van dit verzoek gaat toetsen?

De Algemene Rekenkamer (AR) controleert ieder jaar in het Verantwoordingsonderzoek of ministeries geld rechtmatig besteden, of de bedrijfsvoering van de ministeries op orde is en of het beleid de gewenste resultaten heeft. Daarmee onderzoekt de AR de doelmatigheid en doeltreffendheid van ministeries. Het ministerie van Defensie is daar geen uitzondering op. Echter, de dossiers waar de AR specifiek onderzoek naar doet bepaalt het College zelf. Vanzelfsprekend werkt Defensie mee aan een onderzoek naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van dit specifieke onderwerp indien, de AR besluit hier onderzoek naar te doen.

8. Ziet u analogie met deze last minute investering en de mondkapjesdeal met Sywert van Lienden, die ook in alle haast erdoorheen werd gedrukt en waardeloze mondkapjes opleverde die de staat 100 miljoen euro hebben gekost?

Nee, die analogie zie ik niet. De uitbreiding van F-35 en MQ-9 zijn onderdeel van de DN2022 en betreft een uitbreiding van bestaande investeringsprojecten.

9. Kunt u nader toelichten waarom er geen budget is voor een eenmalige herstelindexatie voor het Militair InvaliditeitsPensioen (MIP), dat al twaalf jaar niet is geïndexeerd, maar dat u wel met grote spoed investeert in meer militaire wapens? Worden hier wel de juiste prioriteiten gesteld?

10. Wat was de reden om de maximale duur van de crisisopvang in de Veteranen Intensieve Behandel Unit (VIBU) crisisopvang niet te verhogen, maar wel met grote spoed te investeren in meer militaire wapens?

Zoals ik in mijn brief uw Kamer informeerde is het uit operationele en doelmatigheidsoverwegingen van belang op zeer korte termijn over te gaan tot verwerving van zes F-35 en vier MQ-9 toestellen. Deze maatregelen maken deel uit van de Defensienota 2022. Hierin staan maatregelen om Nederland sterker te maken, Europa veiliger en de NAVO en EU krachtiger. In de DN2022 is een zorgvuldige afweging gemaakt tussen de verdeling

van gelden. Een deel hiervan is gereserveerd voor het versterken van slagkracht en met deze maatregelen geven we hieraan invulling. In de DN2022 is daarnaast nadrukkelijk aandacht voor investeringen in ons personeel, het hart van de organisatie.

11. Klopt het dat het niet om extra geld gaat bovenop de reeds beschikbaar gestelde gelden, maar dat er sprake is van het naar voren halen van budget dan wel een nadere concretisering van reeds bestaande middelen?

20. Welke procedures (bijvoorbeeld ten aanzien van zorgvuldigheid) zijn bij de versnelde aanschaf van F-35 toestellen overgeslagen die normaliter wel worden doorlopen?

Deze aanschaf wordt gefinancierd vanuit de extra middelen die in het Coalitieakkoord 2021-2025 (Bijlage bij Kamerstuk 35 788, nr. 77) en de Voorjaarsnota 2022 (Kamerstuk 36 120, nr. 1) aan Defensie zijn toegekend. Met deze incidentele suppletoire begroting wordt de extra benodigde verplichtingenruimte voor 2022 toegevoegd. Daarmee wijzigt het verplichtingenritme van het totale projectbudget voor de zes F-35 toestellen ten opzichte van de eerste suppletoire begroting 2022. Tevens wordt versneld budget toegevoegd aan de Defensiebegroting, in plaats van met ontwerpbegroting 2023. Op die manier kunnen de verplichtingen voor deze twee investeringsprojecten worden aangegaan, teneinde tijdig te voorzien in de behoeften.

Bij de versnelde aanschaf zijn geen procedures overgeslagen.

12. Wanneer heeft u de berichtgeving ontvangen dat het Amerikaanse JPO voor het begin van de zomer 2022 een definitief akkoord wilde hebben om de zes te bestellen F-35 toestellen mee te kunnen laten lopen in de productieserie LOT 17.

Nederland heeft begin juni 2022 van het F-35 *JSF Program Office* helderheid gekregen dat een bestelling in juli 2022 de productie zeker stelt van de zes vliegtuigen in LOT 17 bij de productielijn in Italië.

13. Sinds wanneer bent u ervan op de hoogte dat er voor de uitbreiding van de MQ-9 drones een versnelling nodig is, omdat de productielijn van de configuratie Type A op zijn einde loopt en een bestelling voor 31 augustus noodzakelijk is?

De Amerikaanse overheid heeft begin juni Defensie formeel geïnformeerd dat de productielijn van de door Nederland gebruikte configuratie (Type A) wordt beëindigd en daarbij is gemeld dat een eventuele bestelling van extra MQ-9 vliegtuigen met deze configuratie door Nederland voor 31 augustus aanstaande moet worden geplaatst.

14. Wat is de actuele stand van zaken betreffende het aantal gebreken aan de F-35 vliegtuigen en binnen welke termijn zijn deze verholpen?

15. Hoeveel gebreken zijn de afgelopen drie jaar verholpen en hoeveel nieuwe gebreken zijn er de afgelopen drie jaar bijgekomen?

Zoals de toenmalige minister van Defensie uw Kamer informeerde in jaarlijkse voortgangsrapportage project Verwerving F-35 van 2021 (Kamerstuk 26 488, nr. 466) van 21 september jl., is de lijst van tekortkomingen een momentopname en is deze continu aan veranderingen onderhevig.

De aantallen zijn geen indicatie voor de kwaliteit van het jachtvliegtuig. Ook bij de doorontwikkeling van de F-35 zullen waarschijnlijk nieuwe tekortkomingen worden geconstateerd en gecorrigeerd. Dit is het resultaat van een regulier proces omwille van het naleven van strenge eisen die gericht zijn op het optimaliseren van de capaciteit van het vijfde generatie jachtvliegtuig, dat gekenmerkt wordt door hoogwaardige technologie, alsmede het garanderen van de vliegveiligheid van het materieel en het betrokken personeel.

In de tekortkomingenlijst zijn ook bevindingen opgenomen die afwijken van de ontwerpeisen, maar die doen geen afbreuk aan de effectieve inzetmogelijkheden van het vliegtuig. Een aanzienlijk deel van deze bevindingen wordt door het F-35 programma geaccepteerd na een grondige beoordeling aan het eind van de testfase.

Bij het commissiedebat materieel op 29 juni jl., heeft de staatssecretaris uw Kamer toegezegd in de eerstvolgende voortgangsrapportage project Verwerving F-35 de actuele stand van zaken ten aanzien van de tekortkomingen te verwerken en uw Kamer hierover uiterlijk 1 november 2022 te informeren.

16. Wat was de oorzaak van het gebrek betreffende het risico van exploderende brandstofleidingen tijdens onweersbuien en wanneer is dit gebrek verholpen?

Het probleem met het *On-Board Inert Gas Generation System* (OBIGGS) zoals gemeld in de voortgangsrapportage van 2021 is nog niet verholpen. Dit betreft beschadigde leidingen van het OBIGGS systeem in één van de brandstoftanks van de F-35. Hierdoor kunnen de overige brandstoftanks onvoldoende inert worden gemaakt of inert worden gehouden.

Het onderzoek naar de oorzaak van het probleem wordt met prioriteit uitgevoerd door de fabrikant in samenwerking met het JPO. Nederland volgt deze ontwikkelingen op de voet. In de voortgangsrapportage project verwerving F-35 2022 informeert de staatssecretaris uw Kamer over de laatste stand van zaken hieromtrent.

Zoals in de voortgangsrapportage van 2021 gemeld, is aansluitend aan de uitgebrachte inspectie een tijdelijk advies van het JPO uitgebracht aan alle gebruikers van de F-35 (Type A) om vluchten binnen 25 zeemijlen van een onweercel te vermijden en vliegtuigen op de grond te beschermen door een hangaar of bliksemafleider bij onweer binnen 10 zeemijlen. Nederland volgt deze adviezen op, die vooralsnog geen effect hebben op de inzetbaarheid van de Nederlandse F-35 vliegtuigen.

17. Bij welke personen en/of organisaties is ten algemene advies ingewonnen over het wel of niet aanschaffen van nieuwe F-35 vliegtuigen en welke weging is aan deze adviezen gegeven?

18. Is in aanloop naar het voornemen om nieuwe F-35 vliegtuigen aan te schaffen door Defensie of door (leden van) het kabinet formeel dan wel informeel gesproken met lobbyisten die verbonden zijn aan één of meerdere producenten van (onderdelen van) deze toestellen? Zo ja, wie of welke organisaties betreft dit en wat was de aard van deze gesprekken?

Met de Kamerbrief over de bestelling van de negen additionele F-35 jachtvliegtuigen

(Kenmerk 26 488, nr. 452) van 8 oktober 2019 heeft de toenmalige staatssecretaris van Defensie uw Kamer geïnformeerd over de bestelling van deze eerste negen toestellen als basis van een derde squadron.

Met de aanvulling van zes toestellen ontstaan drie volledige squadrons met in totaal 52 toestellen. Zo kan Nederland samen met andere Europese NAVO-landen invulling geven aan de gezamenlijke bescherming en verdediging van het Europese luchtruim.

De negen additionele F-35's kwamen voort uit de gelden die beschikbaar waren gesteld met het Nationaal Plan. Met de ophoging van het Defensiebudget met het coalitieakkoord en de voorjaarnota zijn middelen beschikbaar om het geplande derde squadron te vervolmaken.

Nederland bestelt, zonder tussenkomst van derde partijen, de extra zes vliegtuigen bij de Amerikaanse overheid, die op hun beurt de onderhandelingen met de industrie voert namens de partners in het F-35 programma.

19. Welk effect heeft de voorgenomen aanschaf van zes nieuwe F-35 toestellen de komende 10 jaar op onderhoudskosten en operationele kosten voor Defensie?

Zoals ik uw Kamer informeerde met de Kamerbrief 'Schriftelijk Overleg Jaarverslag van het ministerie van Defensie 2021' van 29 juni jl., rapporteert Defensie in de jaarlijkse voortgangsrapportage project Verwerving F-35 over de ramingen van de instandhoudingskosten, waaronder de onderhoudskosten. Uw Kamer wordt dit najaar geïnformeerd over de voortgang van het project, inclusief een actualisatie van een raming van de investeringen en de exploitatie voor de Nederlandse situatie inclusief de voorziene extra zes vliegtuigen.

In 2021 meldde Defensie een relatief kleine stijging in de ramingen van de instandhoudingskosten (€ 558,9 miljoen in 2020 naar € 571,4 miljoen in 2021). Deze stijging is het gevolg van verbeterd inzicht in de ramingen door de toegenomen ervaring met de Nederlandse F-35 jachtvliegtuigen. De werkelijk gemaakte kosten zijn van veel factoren afhankelijk. Zo zal een wijziging in dollarkoers en olieprijs invloed hebben op de daadwerkelijk gemaakte kosten. Een stijging in de ramingen leidt dan ook niet automatisch tot een incidentele of structurele stijging van kosten. De raming is een planningsinstrument om te analyseren of de F-35 jachtvliegtuig inpasbaar is in het huidige toegewezen budget. Zoals in de voortgangsrapportage wordt benoemd moeten raming en budget voor de begrotingsperiode met elkaar in balans zijn en blijft Defensie de inpasbaarheid van de ramingen op de lange termijn volgen.